

DÖVLƏT DEPARTAMENTİNİN İNSAN ALVERİNƏ QARŞI MÜBARİZƏ VƏ MONİTORİNQ İDARƏSİ

İnsan Alveri Haqqında 2015-ci il üzrə hesabat

Hesabat

AZƏRBAYCAN: SIRA 2

Azərbaycan məcburi əməyə cəlb edilmiş və cinsi istismara məruz qalmış kişi, qadın və uşaqlar üçün mənşə, tranzit və təyinat ölkəsi rolunu oynayır. Azərbaycanlı kişi və gənc oğlanlar Türkiyə, Rusiya, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (BƏƏ) və Azərbaycanda məcburi əməyə cəlb edilmişlər.

Azərbaycandan olan qadın və uşaqlar ölkə daxilində və Türkiyə, Rusiya və BƏƏ ərazisində cinsi istismara məruz qalmışlar. Azərbaycan, Çin, Rusiya, Türkiyə və Özbəkistandan olan cinsi istismar və məcburi əmək qurbanları üçün təyinat ölkəsi rolunu oynayır. Türkiyə və Avropanın, eləcə də Cənubi və Mərkəzi Asiyadan digər ölkələrindən olan bəzi əmək miqrantları

Azərbaycanda məcburi əməyə cəlb edilirlər. Əvvəlki illərdə Mərkəzi Asiyadan BƏƏ-nə, Türkiyə və İran ərazisinə cinsi istismar və məcburi əmək qurbanlarının daşınmasında Azərbaycan tranzit ölkə rolunu oynamışdır. Ölkə daxilində bəzi uşaqlar, xüsusilə Roman (qaraçı) mənşəli uşaqlar zorla dilənciliyə məcbur edilir və yol kənarında ticarət fəaliyyətinə, çay evlərində və şadlıq saraylarında məcburi əməyə cəlb edilirlər. Filippinli qadınlardan məişət zəminində kölə kimi istifadə olunması Azərbaycanda yeni yaranan bir problemdir. 2014-cü ildə bir polis əməkdaşının insan alveri işində rolü olduğu aşkar edilmişdir.

Azərbaycan hökuməti insan alverinin aradan qaldırılması ilə bağlı olan minimum standartların tələblərinə tam cavab vermir, lakin buna baxmayaraq bu istiqamətdə əhəmiyyətli səylər həyata keçirilir. Hesabat dövründə hökumət, insan alverinin istintaqı və hökm oxunması hallarının sayını artırmış, yeni milli fəaliyyət planını qəbul etmiş, əhalinin müdafiəsiz qruplarının, xüsusilə də, islah müəssisələrindən azadlığa buraxılmış, yetimxanalardan və dövlətə məxsus olan internat məktəblərindən buraxılmış uşaqların reinteqrasiyasını təmin etmək məqsədilə qanunvericiliyə dəyişikliklər etmişdir. Hesabat dövründə hökumət tərəfindən məcburi əməyə cəlb edilmiş üç nəfər xarici vətəndaş qurban kimi müəyyən edilmişdir, lakin ölkə daxilində insan alverinə cəlb edilmiş hər hansı azərbaycanlı müəyyən edilməmişdir. Qurbanlara reabilitasiya və reinteqrasiya xidmətləri göstərən QHT tərəfdəşlərə hökumət tərəfindən adekvat və davamlı maliyyə dəstəyi göstərilməmişdir. Geniş yayılmış korrupsiya insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimatların və mexanizmlərin effektivliyini məhdudlaşdırılmışdır.

AZƏRBAYCAN ÜÇÜN TÖVSIYƏLƏR:

İnsan alverində əlbir olduğu güman edilən hökumət rəsmiləri barəsində ciddi araşdırma həyata keçirmək və onları məhkəmə qarşısına çıxarmaq və məhkumları onları bu yoldan döndərəcək şəkildə cəzalandırmaq; standart əməliyyat prosedurları yaratmaqla hüquq mühafizə orqanları tərəfindən ölkə daxilində xarici və yerli məcburi əmək qurbanlarının müəyyən olunması səylərini gücləndirmək; insan alveri fəaliyyəti ilə məşğul olanlara, o cümlədən əmək miqrantlarını məcburi əməyə cəlb edən fəndlərə və yaxud şirkətlərə qarşı hüquq mühafizə orqanlarının səylərini gücləndirmək və mühakimə olunaraq barəsində müddətli həbs cəzası çıxarılanların sayını artırmaq; hökumət orqanları arasında ünsiyyəti, o cümlədən qurbanların yönləndirilməsi və potensial hallarla bağlı məlumat mübadiləsi fəaliyyətini daha da təkmilləşdirmək; Milli Yönündirmə Mexanizmində QHT-lərin və digər maraqlı tərəflərin rolunu rəsmiləşdirmək; qurbanlara xidmət göstərənlərə maliyyə yardımını artırmaq və xidmət göstərənlər şəbəkəsini Bakı şəhərindən kənarda genişləndirmək; hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq etmək istəməyən qurbanları təhlükəsiz sığınacaqlarda yerləşdirmək; hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları, müstəntiqlər və məhkəmə işçiləri üçün qurbanlarla həssas rəftar etmə üzrə, o

cümlədən psixoloji travma keçirmiş insan alveri qurbanları ilə işləməyin yolları üzrə təlimlər keçmək; Dövlət Miqrasiya Xidmətinin insan alverinin xarici vətəndaş olan qurbanlarının müəyyən olunması və yönəldirilməsi sahəsindəki fəaliyyətini gücləndirmək; və xarici əmək miqrantlarına yönəlik maarifləndirmə kampaniyaları həyata keçirmək, onlara insan alverinin əlamətlərini təsvir etmək və yardım almağın yollarını göstərmək.

HÜQUQI TƏQİB

Hökumət tərəfindən hüquq mühafizə orqanlarının səyləri artırılmışdır. 2005-ci ildə qəbul edilmiş İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Cinayət Məcəlləsinin 144-cü Maddəsi zorla fahişəliyə cəlb etməni, məcburi əməyi qadağan edir və bu cür cinayətlərə görə 5 ildən 15 ilə qədər həbs cəzasını nəzərdə tutur ki, bu da zorlama kimi digər ağır cinayətlərə görə nəzərdə tutulan cəzalara uyğundur və kifayət qədər sərtdir. Hökumət tərəfindən verilmiş məlumatda əsasən 2014-cü ildə cinsi və yaxud məcburi əməyə cəlb etmə əməlinə görə 23 hal üzrə istintaq aparılmışdır ki, bu da 2013-cü ildə məcburi əməyə cəlb etmə əməlinə görə araşdırılmış dörd hal və cinsi istismar üzrə araşdırılmış 17 hal ilə müqayisədə bir qədər çoxdur. Həyata keçirilmiş məhkəmə araşdırmasının ümumi sayı barədə məlumat verilməmişdir. Hökumət tərəfindən 2014-cü ildə insan alveri ilə məşğul olan 26 nəfər məhkum edilmişdir ki, 2013-cü ildə bu beş nəfər təşkil etmişdir; hesabat dövrünün sonunda üç hal üzrə məhkəmə araşdırması davam etmişdir. İnsan alveri ilə məşğul olan iyirmi bir nəfər barəsində azadlıqdan məhrum etmə cəzası çıxarılmışdır: yeddi nəfər üç ildən altı ilədək azadlıqdan məhrum edilmişdir və 14 nəfər barəsində səkkiz ildən doqquz ilədək həbs cəzası çıxarılmışdır. Ziddiyyətli bürokratik səlahiyyətlər və dövlət orqanları arasında effektiv əməkdaşlıq mexanizmlərinin olmamağı səbəbindən uşaqlar əməyindən istifadənin pozulması hallarının araşdırılmasında və məhkəməyə cəlb olunmasında çətinliklərin olduğu həkumət tərəfindən qəbul edilmişdir.

Azərbaycanda geniş yayılmış korrupsiya insan alverinə qarşı mübarizə səylərinə mane olmuşdur. Vətəndaş cəmiyyəti qruplarının verdikləri məlumatda əsasən hüquq mühafizə orqanları tikinti sektoruna nəzarət edən nüfuzlu şəxslərin, o cümlədən hökumət rəsmilərinin onları ittiham etməsindən çəkinərək, bu sektorda məcburi əməyə cəlb etmə ittihamlarını adekvat şəkildə araşdırırmamağa davam etmişlər. Hesabat dövründə Daxili İşlər Nazirliyi (DİN) tərəfindən müəyyən edilmiş bir halda keçmiş polis əməkdaşı öz səlahiyyətlərini aşaraq bir nəfər xarici vətəndaşın şəxsiyyətini müəyyən edən sənədləri müsadırə etmiş, onun azadlığını məhdudlaşdırılmış və məcburi əməyə cəlb etmişdir. Polis əməkdaşı hüquq mühafizə orqanında tutduğu vəzifədən azad edilmiş və barəsində cinayət işi açılmışdır. Əvvəlki hesabat dövründə yerli polis, bəzilərində seksual istismar qurbanlarının olduğu əxlaqsızlıq yuvalarından rüşvət alaraq onların qeyri-qanuni fəaliyyətlərinə göz yummaqdə ittiham edilmişdir. 2013-cü ildə hökumət tərəfindən bir nəfər filippinli qadının siyasi əlaqələrə sahib olan, qadın iş adamının evində məişət zəminində məcburi əməyə cəlb olunması həli araşdırılmış, 2014-cü ilin may ayında iş adamı olan xanımın insan alveri və məcburi əməyə cəlb etmə fəaliyyətində günahı sübuta yetirilmiş və barəsində səkkiz il yarım azadlıqdan məhrum etmə cəzası çıxarılmışdır. Buna baxmayaraq məhkəmə tərəfindən həbs müddəti bir il şərti cəza ilə əvəz edilmişdir. Vətəndaş cəmiyyəti mənbələrinin iddialarına əsasən insan alverinin qurbanı 2015-ci ilin yanvar ayında Azərbaycandan deportasiya edilmişdir.

MÜDAFİƏ

QHT-lərin maliyyələşdirilməsi yetərincə olmasa da, hökumət qurbanların müdafiəsi və onlara kömək göstərilməsi sahəsində müəyyən tərəqqi əldə etmişdir. DİN İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə İdarəsi (IAQMI) tərəfindən Bakı şəhərində yerləşən və DİN-in tabeçiliyində olan bir sığınacaq əsaslı təmir edilmiş, 50 nəfərin yerləşdirilməsinə imkan verən sığınacaqdakı şərait

yaxşılaşdırılmışdır, buna baxmayaraq sığınacaq ciddi mühafizə edilmiş və qurbanlar bütün vaxt ərzində sığınacaqda saxlanılmışlar. Mütəxəssislərin verdikləri məlumatə əsasən sığınacaqlarda qurbanlar üçün ixtisaslaşmış yardımçıların göstərilməsində çatışmazlıqlar olmuşdur. 2013-cü ildə müəyyən edilmiş 40 nəfər seksual istismar qurbanı və 16 nəfər insan alveri qurbanı ilə müqayisədə 2014-cü ildə hökumət tərəfindən seksual istismara məruz qalmış 50 qadın və bir qız müəyyən edilmiş və üç nəfər kişi isə məcburi əmək qurbanı kimi müəyyən edilmişdir. Müəyyən edilmiş 54 qurbanın 35 qadın və üç kişi DİN-in tabeçiliyində olan sığınacağa yönləndirilmişlər, burada onlara hüquqi, tibbi və psixoloji yardım göstərilmişdir. Hökumət tərəfindən 53 qurbana 400 manat (380 ABŞ dolları) məbləğində bir dəfəlik müavinət verilmiş, 24 qurban işlə təmin edilmiş və 35 qurban peşə təliminə cəlb edilmişdir. 54 qurbanın 36 nəfəri QHT-lərə və 51 nəfər isə əlavə sosial xidmətlərdən istifadə etmək üçün dövlətin Qurbanlara Yardım Mərkəzinə (QYM) yönləndirilmişlər. Hökumətin maliyyə dəstəyi olmadan iki QHT tərəfindən 48 nəfər potensial və müəyyən edilmiş qurban sığınacaqla təmin edilmiş və onlara yardım göstərilmişdir. Dövlət orqanlarının verdikləri məlumatə əsasən bu cür xidmətlərin göstərilməsi hər hansı bir qurbanın hüquq mühafizə orqanı tərəfindən aparılan araşdırında iştirak etməsi ilə bağlı olmamışdır. İAQMI tərəfindən verilən məlumatə əsasən 2014-cü ildə qurbanlara köməklik göstərilməsi fəaliyyətinə 314,330 manat (298,500 ABŞ dolları) məbləğində vəsait ayrılmışdır, lakin buna baxmayaraq qurbanlara sığınacaq və digər xidmətlər təmin edən QHT tərəfdəslərə hökumət tərəfindən hər hansı maliyyə vəsaiti ayrılmamışdır. Qurbanlara sığınacaq, tibbi, məşğulluq və hüquqi yardımla bağlı köməklik göstərmək müraciətlərinin tezliyini nəzərə alsaq bu təşkilatlar əhəmiyyətli dərəcədə maliyyə çatışmazlığı ilə üzləşməyə davam etmişlər,

Hökumət tərəfindən insan alverinin qurbanı olan üç nəfər xarici vətəndaş müəyyən edilmişdir. Hər üç xarici vətəndaşa İAQMI tərəfindən xidmət göstərilmişdir. Qurbanların müəyyən olunması üçün İAQMI göstəricilər siyahısına malik olsa da, bu siyahının necə paylaşıldığı və yaxud yoxlama zamanı hansı halda bu siyahıya istinad edildiyi bəlli deyil. Mütəxəssislərin verdikləri məlumatə əsasən müəyyən etmə prosedurları qənaətbəxş olmamışdır və onlar, hökumətin məcburi əməyə cəlb etmə halını yalnız zorakılıq və pasportların müsadirə olunması əməlinin baş verməsindən sonra qeydə alması ilə bağlı narahatlıqlarını bildirmişlər. Mütəxəssislər yönəldirmə prosesində səhvlərin olduğunu geniş şəkildə bildirmişlər, o cümlədən hökumətin QHT-lər tərəfindən müəyyən olunan qurbanları rəsmən tanımadığını və yaxud onlara yardım göstərmədiyini qeyd etmişlər. Standart prosedurlardakı **təlimatlara** əsasən dövlət orqanları xarici qurbanları Dövlət Miqrasiya Xidmətinə yönəldirməlidirlər, məisət zəminində aşkar olunan qurbanlar isə əksinə DİN-nə yönəldirməlidirlər. Mütəxəssislər, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin xarici vətəndaş olan qurbanları davamlı şəkildə müəyyən etmədiyini qeyd etmişlər.

PREVENTİV TƏDBİRLƏR

Hökumət, insan alverinin qarşısının alınması istiqamətindəki tərəqqini davam etdirmişdir. İAQMI 2014-cü ilin iyul ayında qəbul edilmiş Milli Fəaliyyət Planının (2014-2018) beynəlxalq təşkilatlar, QHT-lər, ictimaiyyət və digərləri ilə məsləhətləşmələr əsasında tərtib olunmasında aparıcı rol oynamışdır. Fəaliyyət planında islah müəssisələrindən yenicə azadlığa buraxılmış gənclər – insan alverinə qarşı həssas olan əhali qrupu – üçün sığınacaqların yaradılması və müəyyən olmuş nazirliklərin və digər dövlət orqanlarının nümayəndələrinin insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlərdə iştirak etməsi nəzərdə tutulmuşdur. Burada eyni zamanda şahidlərin müdafiəsinin daha da artırılması və Bakı şəhərindən kənarda sığınacaqların və qurbanlara yardım müəssisələrinin genişləndirilməsi üzrə planlar da öz əksini tapmışdır. Vətəndaş cəmiyyətinin bir sıra nümayəndələri fəaliyyət planında dəqiq icra müddətinin qeyd olunmasını alqışlamış və özlərinin fəaliyyət planlarını milli fəaliyyət planı ilə uzlaşdırmışlar, lakin bəziləri isə qiymətləndirmə ölçülərinin olmadığına görə fəaliyyət planını təqnid etmişlər. GRETA-ın [Avropa Şurasının İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Ekspert Qrupu] təkliflərinə

baxmayaraq fəaliyyət planında insan alverinə qarşı mübarizə səylərinin müstəqil qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulmamışdır.

Hökumətin dəstəyi ilə həyata keçirilən əksər maarifləndirmə kampaniyalarında insan alverinin potensial qurbanları kimi Azərbaycan vətəndaşları hədəf götürülmüş və burada xaricə səfər və miqrasiya fəaliyyətlərinə xüsusi yer ayrılmışdır. Bu yanaşma, hökumətin daxildəki insan alveri probleminə və Azərbaycanın təyinat və yaxud potensial tranzit ölkə rolunda çıxış etməsinə qeyri-adekvat şəkildə diqqət ayırması tendensiyasını qoruyub saxlamışdır. İAQMI tərəfindən 60 şəhər və rayonda 65 maarifləndirmə kampaniyası həyata keçirilmiş, insan alverinə qarşı mübarizəyə həsr olunmuş plakatlar və video çarxlardan paylanılmış və qaynar xəttin fəaliyyəti davam etdirilmişdir. Kommersiya məqsədli seks fəaliyyəti və yaxud məcburi əmək fəaliyyətinə tələbatın azaldılması istiqamətində hökumət tərəfindən həyata keçirilən yeni tədbirlər barədə məlumat verilməmişdir. Yeni Milli Fəaliyyət Planında xaricdə qurban kimi aşkar olunan Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqlarının və maraqlarının qorunması üçün diplomatlara təlimlərin keçirilməsi tələb olunur, lakin bu təlimlərdə diplomatların özlərinin insan alverində iştirakının qarşısının alınmasına diqqət yetirilmir. Hökumət tərəfindən diplomatik işçilər üçün insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlim keçirilməmiş və yaxud təlimatlar verilməmişdir.